

3. Балтаджи П.М. Юридична мова правозастосовних актів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / П.М. Балтаджи – К., 2008. – 205 с.
4. Шутак І.Д., Онищук І.І. Юридична техніка : навчальний посібник для вищих навчальних закладів / І.Д. Шутак, І.І. Онищук // – Івано-Франківськ, 2013. – 496 с.
5. Оніщенко Н.М. Проблема ефективності законодавства та сучасний розвиток / Н.М. Оніщенко // Віче. – 2007. – № 12 (спецвипуск). – 3–7 с.
6. Тарасов Н.Н. К вопросу о юридических понятиях и дефинициях / Н.Н. Тарасов // Законодательная дефиниция : логико-гносеологические, политико-юридические, морально-психологические и практические проблемы : материалы Междунар. круглого стола, 21–23 сентября 2006 г., Черновцы под ред. В.М. Баранова, П.С. Пацуркиевского, Г.О. Матюшкина. – Нижний Новгород : Нижнегородский исслед. науч.-прикладной центр «Юридическая техника», 2007. – 67–71 с.
7. Погребняк С.П. Роль основоположных принципов права в обеспечении прав людини / С.П. Погребняк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Pfp/2008_2009_6_7/124%20Pohrebnyak.pdf.
8. Погребняк С.П. Вимоги до нормативно-правових актів, що впливають з принципу правової визначеності / С.П. Погребняк // Вісник Академії правових наук України. – 2005. – № 3 (42). – 42–53 с.
9. Макаренко Л.О. Теоретичні закономірності дії правових приписів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Лариса Олександрівна Макаренко. – К., 2004. – 171 с.
10. Головатий С.П. Верховенство права : монографія : у 3-х кн. / С.П. Головатий. – К. : Фенікс, 2006–2006. – Кн. 2 : Верховенство права : від доктрини до принципу. – К. : Видавництво «Фенікс». – 2006. – 653 с.
11. Шаповал В. Свобода та «природні права» людини як основа людського виміру права / В. Шаповал // Антропологія права : філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи) : матеріали I Всеукр. круглого столу (м. Львів, 16–17 вересня 2005 року). – Львів : Край, 2006. – 286–295 с.

УДК 342.97:352 (477)

ПРО ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ ТА ПОКАРАННЯ ВИННИХ

ON THE APPLICATION OF ADMINISTRATIVE SANCTIONS AND PUNISHMENT OF THOSE

Дембіцька С.Л.,

*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного права та
процесу Навчально-наукового інституту
права та психології Національного
університету «Львівська політехніка»*

У статті досліджується застосування заходів адміністративного стягнення до правопорушників. Розглядається сутність адміністративного примусу в діяльності органів державного управління. Розкривається питання щодо використання примусу для покарання та виховання правопорушника, що вчинив адміністративне правопорушення.

Ключові слова: адміністративне стягнення, адміністративний примус, адміністративне правопорушення.

В статье исследуется применение мероприятий административного взыскания к правонарушителям. Рассматривается сущность административного принуждения в деятельности органов государственного управления. Раскрывается вопрос использования принуждения для наказания и воспитания правонарушителя, который совершил административное правонарушение.

Ключевые слова: административное взыскание, административное принуждение, административное правонарушение.

In the article application of measures of administrative penalty is investigated to the offenders. Essence of administrative compulsion is examined in activity of organs of state administration. A question opens up in relation to the use of compulsion for punishment and education of offender that accomplished an administrative crime.

Key words: administrative penalty, administrative enforcement, regulatory offense.

Постановка проблеми. Сучасний стан регулювання адміністративно-деліктних відносин, на жаль, не в повній мірі узгоджується із потребами сьогодення, особливо у частині існуючої системи адміністративних стягнень як реакції держави на вчинення адміністративних проступків. Дискусійним є питання застосування адміністративного примусу в якості адміністративних стягнень щодо запобігання вчиненню адміністративних правопорушень. Таким чи-

ном, головною метою адміністративного стягнення є виховання правопорушника, а саме – формування у нього звички законослухняної поведінки.

Актуальність роботи. Дослідження правової природи адміністративних стягнень потребує комплексного підходу. Це питання підлягає з'ясуванню історії походження адміністративних стягнень, їх еволюційних змін та місця в системі примусових заходів, в інституті адміністративної відповідальності,

цілей, мети застосування, характерних особливостей, за якими адміністративні стягнення вирізняються серед видів адміністративно-правових санкцій.

Стан дослідження. Сформована ще у 80-х рр. XX ст. система адміністративних стягнень постійно привертає увагу вчених-юристів і нормотворців в аспекті формулювання пропозицій щодо її модифікації. Це викликано тим, що існує дещо звужене бачення фахівців при розгляді цього питання, має місце недооцінка реального ефективного потенціалу окремих адміністративних стягнень, навпаки, наявності «непрацюючих» адміністративних стягнень. Як правило, увагу вчених-адміністративістів привертало дослідження окремих адміністративних стягнень, яким присвячено ряд наукових робіт українських учених, в основному до поля зору вчених-юристів потрапляли: адміністративний штраф, оплатне вилучення предмета, конфіскація, адміністративний арешт тощо. Хоча варто виділити тих вчених, які тим чи іншим чином приділяли увагу дослідженню окремих питань застосування адміністративних стягнень, це: В. Авер'янов, І. Арістова, Д. Бахрах, Л. Біла, Ю. Битяк, І. Голосніченко, Є. Додін, С. Ківалов, Л. Коваль, І. Коліушко, Т. Коломоець, В. Колпаков, А. Комзюк, Д. Лук'янець, М. Хавронюк, Н. Хорошак, О. Якуба.

Мета роботи полягає у необхідності з'ясування умов, підстав і порядку застосування до порушників у разі недотримання загальнообов'язкових правил поведінки адміністративних стягнень, що мають адміністративно карний та виховний зміст.

Виклад основних положень. У літературі поширена думка, що загальнопопереджувальний вплив адміністративних санкцій адресується нестійким членам суспільства, тобто особам, стосовно яких є підстави вважати, що їх антигромадська поведінка, антисоціальна позиція особистості можуть призвести до вчинення правопорушення, до тих, у кого немає досить стійкого переконання і мотиву не порушувати правові норми [1, с. 139].

Так, наприклад, залежно від наявності адміністративно-правової санкції заходи адміністративного примусу поділяються на адміністративні стягнення та інші заходи примусу, які називаються по-різному: заходи соціального примусу, заходи припинення, які фактично мали примусову природу, але були позбавлені характеру покарання.

Залежно від безпосередньої мети застосування заходи адміністративного примусу поділяються на: адміністративні стягнення; заходи адміністративного припинення; адміністративно-відновлювальні заходи [2, с. 68].

І.О. Галаган, у свою чергу, обґрунтовує поділ заходів адміністративного стягнення за такими ознаками:

- 1) спосіб і форми впливу на правопорушників;
- 2) місце в системі адміністративних стягнень;
- 3) ступінь ваги правових наслідків застосування заходів;
- 4) процесуальний порядок застосування і виконання заходів [3, с. 83-85].

У Словнику базової термінології з адміністративного права за редакцією Т.О. Коломоець адміністративне затримання визначено як «захід адміністративного припинення, що полягає у примусовому, короткочасному обмеженні свободи дій (передусім пересування) громадян у вигляді утримання їх під наглядом у приміщенні міліції впродовж встановленого строку з метою встановлення особи правопорушника, здійснення його перевірки за обліками, припинення протиправної поведінки, складання протоколу» [4, с. 10].

Аналіз енциклопедично-словникової літератури дозволяє стверджувати, що у більшості своїй адміністративне затримання розглядається як «захід адміністративно-правового припинення та забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення» [5, с. 48], хоча вживання саме словосполучення «адміністративно-правового» є дещо ускладненим, враховуючи домінуючу позицію у вітчизняній адміністративно-правовій літературі щодо вживання для позначення відповідної групи заходів адміністративного примусу терміну «адміністративне припинення».

У вітчизняній адміністративно-правовій науці вже зверталася увага на певну специфіку КпАП Республіки Білорусь (наприклад, роботи Д. Лук'янца) [6, с. 307], що знаходить прояв у його наближенні до відповідного Кримінального кодексу і за структурою, і за багатьма положеннями, яких не було раніше в адміністративно-деліктному законодавстві, хоча цілком визначеною є спрямованість зусиль законодавця саме на визначення в КпАП Республіки Білорусь засад адміністративної відповідальності (ч. 2 ст. 1.2 Кодексу).

Пряпорушник – особа, притягнута до адміністративної відповідальності, яка підпадає під державний примус за скоєне правопорушення і зобов'язана виконати державні вимоги. Обов'язковість постанови про накладення адміністративного стягнення встановлена ст. 298 КУпАП. Особа, притягнута до адміністративної відповідальності, повинна виконувати ті чи інші обов'язки, покладені на неї постановою (прийнятим рішенням). Ухилення від добровільного виконання постанови (прийнятого рішення) про накладення адміністративного стягнення веде до застосування щодо правопорушника примусових заходів впливу.

Адміністративний примус забезпечує участь правопорушника або протягом всього процесу виконання постанови (прийнятого рішення) – відбування адміністративного арешту, виконання виправних робіт, стягнення штрафу або частково, наприклад, позбавлення спеціального права, оплатне вилучення чи конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення. А виконання постанови (прийнятого рішення) про оплатне вилучення предмета може здійснюватись за участю правопорушника. Реалізація ж вилученого предмета – без нього [7, с. 210].

Під час відображення загальної класифікації видів адміністративного примусу до заходів адміністративної відповідальності належать:

– Адміністративні стягнення, які, в свою чергу, поділяються на: 1) попередження; 2) штраф; 3) оплатне вилучення предмета, який став знаряддям учинення чи безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; 4) конфіскація: предмета, який став знаряддям учинення чи безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних унаслідок вчинення адміністративного правопорушення; 5) позбавлення спеціального права, наданого громадянину (права керування транспортними засобами, права полювання); 6) громадські роботи; 7) виправні роботи; 8) адміністративний арешт (ст. 24 КУпАП) [8, с. 184-185].

А.П. Шергін звертає увагу на те, що «постанова про накладення адміністративного стягнення служить юридичним фактом виникнення правоохоронних відносин між компетентним органом, на який законодавством покладено обов'язок щодо виконання відповідного адміністративного стягнення, і правопорушником» [9, с. 130].

Домінуючим видом серед адміністративних стягнень є штраф. Штраф – це грошове стягнення (ст. 27 КУпАП), тобто вилучення у правопорушника певної суми у власність держави. У статтях другого розділу особливої частини КУпАП встановлено мінімальний і максимальний його розмір «від і до», або лише верхня межа «в розмірі до». Розмір штрафів залежить від офіційно встановленого неоподаткованого мінімуму доходів громадян [10, с. 172].

Штраф завжди був і залишається найпоширенішим видом адміністративного стягнення, що пояснюється наявністю цілої низки специфічних матеріальних і процесуально-правових властивостей: множинність органів адміністративно-штрафної юрисдикції; розмаїття осіб, на які накладається штраф; порівняно невеликі розміри; досить спрощений порядок застосування; значний виховний, превентивний (поєднання загально превентивного та конкретно превентивного факторів), репресивний потенціал; оперативність процедури стягнення; можливість накладення і стягнення на місці вчинення правопорушення тощо [11, с. 128].

Адміністративне затримання слід відмежовувати і від приводу як заходу адміністративного припинення, що застосовується до «осіб, які ухиляються від явки до різних державних органів та установ...», що є реакцією на невиконання громадянами чи посадовими особами правового обов'язку з'явитися на їх виклик, засобом забезпечення виконання цього обов'язку» [12, с. 423].

Застосування заходів процесуального примусу пов'язане з обмеженням особистої свободи і волі громадян – привод, доставлення, адміністративне затримання; вилучення речей і документів, майна; вимоги припинення неправомірних дій; відсторонення водіїв від керування транспортними засобами тощо. Тобто застосування примусу торкається суттєвих особистих та майнових прав громадян [13, с. 53].

Особливість заходів адміністративного стягнення полягає в тому, що вони мають яскраво виражений

«санкційний характер», чим відрізняються від інших видів примусових заходів.

Адміністративне стягнення завжди спирається на санкцію. Адміністративна санкція – це структурна частина правової норми, яка закріплює можливість застосування державного примусу, тобто накладення на порушника адміністративного стягнення, встановлює його вид та межі. Стягнення – це реакція компетентного органу у відповідь на скоєний проступок шляхом застосування (реалізації) адміністративної санкції в конкретних охоронних правовідносинах. Це підсумковий акт усього процесу притягнення до відповідальності. Від характеру і природи стягнення, застосовуваного до порушника, значною мірою залежить ефективність усієї природи притягнення його до відповідальності [14, с. 163].

При цьому слід зазначити, що мета запобігання вчиненню нових правопорушень з боку як правопорушника, так і його оточення досягається завдяки настрашці, яка утримує нестійких осіб від учинення адміністративних проступків. Правильно також те, що завдання попередження правопорушень деякі стягнення розв'язують не тільки своїм виховним впливом, а й позбавленням правопорушника можливості знову порушити закон, тому треба розрізняти заходи, що мають тільки виправно-виховний вплив (наприклад, попередження, штраф), і заходи, що поряд із виправно-виховним впливом створюють умови, які виключають можливість вчинення нових правопорушень (позбавлення права) [15, с. 196], іноді йдеться про припиняючу, відновну й компенсаційну мету стягнень [16, с. 81].

Безперечно, погодитися із тим, що виправні роботи є стягненням за злочин, не можна, однак визначення його в КпАП у системі адміністративних стягнень дозволяє стверджувати, що законодавець розглядає його як форму адміністративно-правового примусу, бо все ж таки здійснюється притягнення особи до адміністративної відповідальності.

А.П. Шергін поділяє всі адміністративні стягнення на 2 групи залежно від їхнього зв'язку з виправно-трудоим впливом на правопорушника [9, с. 80].

І.П. Голосніченко залежно від характеру впливу поділяє всі стягнення, які накладаються в адміністративно-правовому порядку, на особисті, майнові, змішані, а також ті, що мають тільки виправно-виховний вплив [17, с. 17].

В.Є. Севрюгін називає такі особливості адміністративних стягнень, завдяки яким вони займають особливе місце в системі примусових заходів. Вони мають яскраво виражений санкційний характер, чим відрізняються від інших видів примусових заходів, що цієї властивості не мають. Виховний вплив від їхнього застосування є найвищим, оскільки досягається простим, швидким і наочним способом. Стягнення можуть застосовувати не тільки органи державного управління, а й інші суб'єкти правозастосування, наприклад, голови місцевої адміністрації, що застосовують адміністративні стягнення до винних осіб [18, с. 23].

Ми погоджуємось, що адміністративні стягнення мають власну систему, тобто закріплені у певній послідовності (за ступенем жорсткості) та об'єднані спільною метою, завданнями, функціями і процедурою застосування.

Зміст адміністративних стягнень полягає в позбавленні або обмеженні правопорушників певних прав, благ. За вчинений проступок особа або позбавляється якого-небудь суб'єктивного права (права керування транспортним засобом), або обмежується її правосуб'єктність (випровадження за межі України), або на неї покладаються спеціальні «штрафні» обов'язки. Крім втрат та обмежень, адміністративне стягнення тягне для порушника ще й стан так званої адміністративної покараності (аналогічний судимості в кримінальному праві), який існує протягом одного року з дня закінчення виконання стягнення. Правове значення такого стану полягає в тому, що вчинення до закінчення цього строку нового правопорушення тягне підвищену адміністративну відповідальність [19, с. 26].

Таким чином, не будь-яке порушення правил, встановлених адміністративно-правовою нормою, тягне за собою адміністративну відповідальність. Адміністративну відповідальність тягне за собою порушення

тільки тієї норми адміністративного права, що охороняється, забезпечується адміністративними санкціями.

З іншого боку, адміністративна відповідальність може наставати не тільки за порушення правил, встановлених адміністративно-правовою нормою, а й за порушення норм інших галузей права (застосування заходів адміністративного впливу до особи, що вчинила злочин, який не становить великої суспільної небезпеки) [20, с. 24].

Висновок. Адміністративне стягнення, насамперед, є мірою відповідальності, правовим наслідком адміністративного правопорушення, що застосовується для покарання та виховання правопорушника, що вчинив адміністративне правопорушення, у дусі додержання законів, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами.

Адміністративне стягнення є покаранням, мірою відповідальності; виконуючи каральну функцію, воно виховує громадян і попереджає вчинення нових правопорушень, оскільки мета – це бажаний результат впливу. Тому щодо каральної властивості стягнення можна зробити висновок, що точніше називати його метою не покарання, а, так би мовити, стану покараності особи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Галаган И.А. Административная ответственность в СССР (государственное и материально-правовое исследование). Воронеж : Изд-во Воронеж, ун-та, 1970. – 252 с.
2. Адміністративне право України : навчальний посібник / За заг. ред. Т.О. Коломоєць, Г.Ю. Гулевської. – К. : Істина, 2007. – 216 с.
3. Галаган И.А. Административная ответственность в СССР : Процессуальное регулирование. – Воронеж : Изд-во Воронеж.ун-та, 1976. – 198 с.
4. Словник базової термінології з адміністративного права: навч. посіб. / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. – К. : Істина, 2010 – 240 с.
5. Юридична енциклопедія : В 6ч. (редакція Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : «Укр. енцикл.», 1998. – Т. 1 : А-Г. – 672 с.
6. Лук'янець Д.М. Адміністративно-деліктні відносини в Україні: теорія та практика правового регулювання : монографія / Дмитро Миколайович Лук'янець. – Суми : АТД «Університетська книга», 2006. – 367 с.
7. Строцький Р.Є. Суб'єкти виконання постанов про накладення адміністративних стягнень // Вісник ЛьВДУВС. – 2010. – № 3. – С. 206–216.
8. Стеценко С.Г. Адміністративне право України : навчальний посібник. – Вид.3-тє, перероб. та доп. – К. : Атіка, 2011. – 624 с.
9. Шергин А.П. Административная юрисдикция / А.П. Шергин. – М. : Юрид. лит., 1979. – 144 с.
10. Строцький Р.Є. Особливості правового регулювання виконання постанов про накладення адміністративних стягнень // Вісник ЛьВДУВС. – 2010. – № 2. – С. 172–178.
11. Коломоєць Т.О. Законодавство України про адміністративні штрафи : деякі пріоритети реформування // Українське адміністративне право: актуальні проблеми реформування : збірник наукових праць. – Суми : ВВП «Мрія-1» ЛТД : Ініціатива, 2000. – С. 128–129.
12. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник: у 2-х т. – Т. 1. Загальна частина / ред. колегія : В.Б. Авер'янова (голова). – К. : Юридична думка, 2004. – 584 с.
13. Коломоєць Т.О., Столітній А.В. Феномен адміністративного затримання як заходу адміністративного припинення / Тетяна Олександрівна Коломоєць, Антон Володимирович Столітній : монографія. – Запоріжжя : ЗНУ, 2012. – 216 с.
14. Матіос А.В. Адміністративна відповідальність посадових осіб. – К. : Знання, 2007. – 223 с.
15. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративне право України : Підручник. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
16. Кодекс України про адміністративні правопорушення з постатейними матеріалами / Відп. ред. Е.Ф.Демський. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 1088 с.
17. Голосніченко І.П., Золотарьова Н.І., Штанько Д.О. Адміністративна відповідальність : навч. посіб. – К., 2003. – 112 с.
18. Севрюгин В.Е. Понятие правонарушения (проступка) по административному законодательству : учеб. пособие. – М. : Акад. МВД СССР, 1998. – 55 с.
19. Адміністративна відповідальність в Україні : навч. посіб. / За заг. ред. А.Т. Комзюка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х. : Ун-т внутр. справ, 2000. – 112 с.
20. Додин Е.В. Понятие и виды оснований административной ответственности // Общетеоретические проблемы административно-правового обеспечения общественного порядка. – К., 1982. – С. 23–30.